

(територіальними, релігійними громадами тощо), а також національного права в сукупності всіх його галузей.

Принципи пронизують усі гарантії, але ніколи до них не зводяться, адже будь-який принцип має більш глибоку сутність, ніж конкретна гарантія, у яку він втілюється. З іншого боку, будь-яка гарантія має суттєво глибше змістове навантаження, ніж втілені в ній принципи. Принципи гарантування не складаються з гарантій, а утворюють базову основу, на якій будується і вдосконалюється все муніципально-правове гарантування.

Загальні конституційні основи гарантування прав місцевого самоврядування – це також здійснення цих принципів, реальний стан суспільства, держави, муніципальної демократії та правової системи, який склався під їх впливом. Одночасно, власне місцеве самоврядування, як одна з основ конституційного ладу, являє собою фундаментальний принцип організації та здійснення влади народом у суспільстві та державі, який поряд з іншими принципами визначає та гарантує демократичний розвиток нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Липатов Э.Г. Принципы местного самоуправления – системообразующие факторы муниципального права / Э.Г. Липатов // Вестник Поволжской академии государственной службы им. П.А. Столыпина. – 2004. – №7. – С.93–103.
2. Там само. – С. 95.
3. Автономов А.С. Правовая онтология политики. К построению системы категорий / А.С. Автономов. – М.: Инфограф, 1999. – 383 с.
4. Мухамадеева Е.М. Концептуализация оснований равенства и справедливости в гражданском обществе переходного периода: автореф. дисс. на стиск. учен. степени канд. философ. наук: спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Е.М. Мухамадеева; Томский государственный университет. – Томск, 2008. – 27 с.
5. У справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «район» та «район у місті: Рішення Конституційного суду України від 13.07.2001 р. №11-рп/2001 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua>.
6. Земченков Н.Ф. Субъекты народовластия в системе местного самоуправления: политико-правовое участие / Н.Ф. Земченков // Философия права. – 2010. – №1. – С. 50–53.
7. Хабриева Т.Я. Современная конституция и местное самоуправление / Т.Я. Хабриева // Журнал российского права. – 2005. – С.10–18.
8. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування: Закон України від 23 вересня 1997 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

УДК 329:351(497.2+498):061.1ЦСЄ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЗМІН У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ БОЛГАРІЇ ТА РУМУНІЇ)

Губрієнко О.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті аналізуються особливості політико-правових реформ у Болгарії та Румунії з 90-х рр. ХХ ст. і до нашого часу. Здійснено порівняльний аналіз особливостей конституційних моделей та політичних систем цих держав Центрально-Східної Європи в аспекті європейської інтеграції та переходу від соціалізму до ліберальної демократії та ринкової економіки.

Ключові слова: Центрально-Східна Європа, інтеграція до ЄС, політико-правова система, конституція, реформи, Болгарія, Румунія.

Губриенко Е.Н. ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ (НА ПРИМЕРЕ БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ) / Запорожский национальный университет, Украина

В статье анализируются особенности политико-правовых реформ в Болгарии и Румынии с 90 гг. XX в. и до наших дней. Проводится сравнительный анализ особенностей конституционных моделей и политических систем этих государств Центрально-Восточной Европы в аспекте европейской интеграции и перехода от социализма к либеральной демократии и рыночной экономике.

Ключевые слова: Центрально-Восточная Европа, интеграция в ЕС, политико-правовая система, конституция, реформы, Болгария, Румыния.

Gubrienko E.N. FEATURES POLITICAL AND LEGAL DEVELOPMENTS IN CENTRAL-EASTERN EUROPE (THE CASE OF BULGARIA AND ROMANIA) / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The paper analyzes the characteristics of political and legal reforms in Bulgaria and Romania to 90 years twentieth century and to this day. A comparative analysis of the characteristics of constitutional models and political systems of these countries of Central and Eastern Europe in the aspect of European integration and the transition from socialism to liberal democracy and market economy.

Key words: Central-Eastern Europe, European integration, political and legal system, constitution, reform, Bulgaria, Romania.

У процесі реформування політико-правової системи України на засадах демократії і правової держави особливого значення набуває теоретичне осмислення та врахування закономірностей зарубіжного досвіду проведення таких реформ, передусім у державах, які протягом останнього десятиліття вирішували схожі до вітчизняних соціальні задачі. Передусім це стосується країн Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ). У цьому зв'язку весь досвід, як позитивний, так і негативний, держав ЦСЄ має виключне значення для нашої держави. Повною мірою це стосується і таких країн, як Болгарія та Румунія, які пізніше за інші держави ЦСЄ стали членами ЄС і мають схожі з нашою країною проблеми. Питання конституційного розвитку країн ЦСЄ розглядали відомі іноземні (переважно західні) вчені, зокрема, Ф. Шміттер, С. Ліпсет, Г. Алмонд, А. Пшеворський, А. Медушевський, В. Мусатов, Ю. Князевий, Л. Шевцова. Серед українських вчених (юристів, політологів, істориків) можна назвати імена В. Бурдяка, М. Кріля, В. Шаповала, В. Котика, М. Мілову та ін.

З огляду на це, метою статті є порівняльне дослідження політико-правової трансформації в Болгарії та Румунії в 90-ті рр. XX ст., а також аналіз сучасного етапу їхнього політичного розвитку.

Кінець 80-х і початок 90-х років XX ст. став переломним в історії країн ЦСЄ. Держави регіону зробили рішучий поворот у бік демократичного розвитку, почали поривати традиційні зв'язки з СРСР і орієнтуватися на зближення з новими європейськими структурами. Соціалістичні режими і тоталітарна політична система, утверджені в цих країнах після закінчення Другої світової війни, переживали глибоку кризу. Народи держав регіону бачили вихід зі становища у розриві з комуністичним тоталітаризмом і в переході на європейські рейки розвитку – рейки західної демократії та ринкової економіки [1, 134-150]. Ці міркування стосуються також Болгарії та Румунії, які, не дивлячись на приєднання до ЄС у 2007 р. і в наш час залишаються найбільш біднішими країнами Спільноти, ВВП на д.н. в яких, за даними МВФ, складає 12 851 та 11 860 дол. США відповідно (для порівняння: в Україні – 6 711) [2]. Дослідники підкреслюють, що Болгарія та Румунія подолали трансформаційний спад в економіці пізніше держав Вишеградської групи, але раніше країн СНД. Цим пояснюється їх пізній вступ до ЄС [3, 49].

Історія політичного розвитку Болгарії та Румунії у XX ст. складна і суперечлива. У період між двома світовими війнами в цих державах існували авторитарні режими: в Болгарії – царя Бориса III, а в Румунії – короля Кароля II (пізніше – фашистського диктатора І. Антонеску) [4, 510-521]. При всій відмінності обставин виникнення їх об'єднували націоналізм, заперечення ліберальної демократії, антипарламентаризм, критичне ставлення до політичних партій та прагнення одноосібної влади вождя [5, 130]. На всі ці країни після Другої світової війни була поширена радянська модель номінального конституціоналізму (представлена сталінською конституцією 1936 р.) і встановлені тоталітарні соціалістичні режими [6, 360]. У Болгарії в період 1954-1989 рр. при владі знаходився Т. Живков, влада якого була повалена мирним шляхом. Утвердилася багатопартійна модель за зразком західноєвропейських держав. У 90-х рр. XX ст. при владі знаходилися соціалістичні уряди, економічні реформи проходили повільніше, ніж в інших державах ЦСЄ. У 2001 р. до влади прийшла права партія, очолювана колишнім царем Сімеоном II (Сімеон Борисов Сакскобургготський), який став прем'єр-міністром країни. Його кабінет проіснував до 2005 р., коли до влади прийшла коаліція на чолі

із лідером соціалістів С. Станішевим. Саме під час його урядування Болгарія приєдналася до ЄС. Після останніх парламентських виборів 2009 р. влада перейшла до правої партії ГСРБ („Громадяни за європейський розвиток Болгарії”), лідер якої Б. Борисов став прем'єр-міністром країни.

В. Бурдяк звертає увагу на те, що зміна тоталітарного режиму в Болгарії йшла в загальному річизі революцій ЦСЄ. Болгарська „розумна революція” поклала край комуністичному ладу і започаткувала перехід до демократії. Конституція 1991 р. легітимізувала радикальні зміни в політичній системі. Законодавчо забезпечено концепцію поділу гілок влади, реформовано виборчу систему, модернізовано інститут парламентаризму та створено інститут президентства. Впровадження пропорційної системи виборів, партійний підхід до формування парламентської більшості і коаліційного уряду довів свою правомірність і відіграв важливу роль у визнанні Болгарії демократичною країною з ринковою економікою. До середини 90-х рр. склалася біполярна партійна система. Провідна роль належала опозиційним політичним силам – БСП та СДС. Ротація владних партійних коаліцій відбувається в країні часто. Багатопартійність стала визначальним і потужним чинником внутрішньої та зовнішньої політики країни, розбудови демократичної держави та становлення громадянського суспільства в цій країні [7, 15-17].

Особливістю Болгарії є те, що в системі законодавчої влади функціонують Великі народні збори (ВНЗ) і Народні збори (НЗ). ВНЗ представляють вищі державні інтереси, уособлюють народний суверенітет і скликаються в особливих випадках, але одночасно з НЗ працювати не можуть.

На думку М. Мілової, наявність двох інститутів стабілізує парламентську модель політичної системи. Не дивлячись на організаційні, політичні і юридичні недоліки, коли вирішувалась проблема легітиматії ВНЗ, парламент відіграв стабілізуючу роль у болгарському транзиті. НЗ, здійснюючи законодавчу функцію, зазнали найвищого рівня радикалізму і конфліктності, що вплинуло на весь політичний процес. Конфліктність і напруга в середині інститутів і між ними на першому етапі трансформації не забезпечили стабільність і стійкість урядів, які розмежовувалися за віссю „ліві-праві”. Оцінки роботи уряду С. Станішева неоднозначні, але його діяльність була підпорядкована загальній для всіх політичних сил меті – вступу до ЄС в означений термін, що успішно було зроблено, незважаючи на появу нових проблем [8, 20-22].

Політико-правовий розвиток Румунії у другій половині ХХ ст. мав чимало спільного з Болгарією. У Румунії протягом 1965-1989 рр. існувала диктатура „великого кондукатора” Н. Чаушеску, яка впала внаслідок революції грудня 1989 р., а самого диктатора за вироком військового трибуналу разом із дружиною розстріляли. Процес проходив з порушенням усіх правових процедурних норм, а негайне виконання вироку було неоднозначно сприйняте у світі [9, 368-371]. Влада перейшла до Фронту національного порятунку (ФНП) на чолі з І. Ілієску. У лютому 1990 р. з боку новостворених політичних партій на Фронт почав чинитися тиск та була створена Тимчасова Рада національної єдності. Половина його складу вийшла з Ради ФНП, друга половина представляла нові політичні партії та групи меншостей. Тимчасова Рада прийняла низку органічних указів-законів, наприклад, виборчий закон 1990 р. Вибори у травні 1990 р. призвели до формування двопалатного парламенту – Зборів депутатів та Сенату, де домінував ФНП. Парламент також слугував у якості Конституційних зборів до прийняття нової Конституції 1991 р. У вересні 1992 р. були проведені вибори до парламенту. В ході президентських виборів 1990 та 1992 рр. перемогу отримав І. Ілієску [6, 374]. Прийняття нової Конституції Румунії не зняло питання про подальші конституційні реформи. Суб'єктами ініціативи перегляду Конституції можуть виступати президент за пропозицією уряду, не менш як одна чверть від загальної кількості депутатів або сенаторів, а також не менш як півмільйона жителів країни (ст.146). Процедура перегляду виглядає достатньо типово: задля її реалізації пропозиція про перегляд повинна прийматися не менш як 2/3 від кількості членів кожної палати, а якщо згода не отримана, то на спільному засіданні обох палат більшістю не менш як 3/4 голосів від кількості депутатів та сенаторів (ст.147). Процедура перегляду завершується референдумом, за результатами якого виносяться остаточне рішення про долю конституційної реформи [10].

М. Шевченко слушно підкреслює, що „Румунія, розпочавши свою європейську та євроатлантичну інтеграцію у значно гірших, ніж Україна, стартових умовах, успішно її здійснила, набувши значного досвіду в реформуванні різних сфер життя” [11, 5]. Зокрема, з

часів диктатури Н. Чаушеску Румунія успадкувала вкрай централізовану систему влади, роздутий державний апарат номенклатурного характеру, значний вплив спецслужби «секурітате», малоефективне виробництво, зубожіле населення, а також хронічні протиріччя в етнічній сфері (переважно між румунами та угорською меншиною). У перші роки після повалення диктатури Н. Чаушеску в Румунії була розроблена і набула чинності нова демократична конституція, з'явилися незалежні ЗМІ, реальна багатопартійність, незалежні профспілки та неурядові організації, було прийняте ліберальне економічне законодавство. Незважаючи на це, перехід Румунії від тоталітаризму до демократії загалом був складним, повільним і суперечливим. Зокрема, не була проведена люстрація, мали місце випадки, коли влада використовувала шахтарів для розгону виступів опозиції. Опозиція аргументовано звинувачувала президента І. Ілієску та очолювану ним Партію соціальної демократії Румунії в авторитаризмі, корупції та намаганні впливати на суди [11, 6]. Ухвалений у травні 2010 р. румунським парламентом закон про люстрацію був скасований Конституційним Судом країни на початку червня того ж року [12].

За формою правління Румунія і Болгарія переважно розглядаються як країни напівпрезидентської моделі влади [13, 647]. При цьому саме Румунія є класичним зразком змішаної республіки, конституційна модель якої побудована за французькою моделлю [14, 128]. Натомість український вчений В. Шаповал до змішаних республік відносить лише Румунію, вважаючи Болгарію парламентською [15, 114-115]. Цікаво, що в конституції Болгарії вона дійсно проголошується „республікою з парламентським правлінням” [16, 120]. Водночас українські [17, 6] та російські [18, 47] дослідники відносять цю країну саме до змішаної, парламентсько-президентської республіки. Цей висновок, на наш погляд цілком слушний, впливає з тлумачення норм болгарської конституції про співвідношення функцій між різними гілками влади, а також аналізу повноважень президента цієї країни.

Главою держави в Болгарії є президент республіки, який обирається загальними виборами на 5 років (не більше двох термінів). Аналогічно обирається віце-президент. З 2002 р. президентом цієї держави є представник Соціалістичної партії Г. Пирванов (переобраний у 2006 р.) [19]. Президент Болгарії має такі права: скликає на перше засідання Народні збори, розпускає їх у разі, якщо не досягнуто згоди про утворення уряду, призначає нові вибори, має право вето. Найважливішою функцією президента є участь у формуванні Ради міністрів. Відповідно до ст.99 Конституції Болгарії, обов'язок щодо формування уряду президент покладає на кандидата в міністри-голови від найбільшої за чисельністю парламентської групи. Якщо він у 7-денний термін не запропонує складу Ради міністрів, то президент покладає цей обов'язок на кандидата від другої за чисельністю парламентської групи (для третьої спроби президент обирає кандидата будь-якої іншої парламентської групи). Якщо склад уряду сформовано, то президент пропонує Народним Зборам обрати кандидата в міністри-голови. Якщо ж згода про утворення уряду не досягнута, то президент призначає службовий уряд, розпускає Народні Збори і призначає нові вибори. Як верховний головнокомандуючий збройними силами, президент призначає і звільняє вищий командний склад Збройних сил, очолює Консультативну раду з національної безпеки, оголошує загальну або часткову мобілізацію. У передбачених законом випадках Президент укладає міжнародні договори, затверджує зміни меж і центрів адміністративно-територіальних одиниць (за пропозицією Ради міністрів). До компетенції президента також входить нагородження орденами і медалями, вирішення питань громадянства, право на помилування, надання притулку. Переважна більшість актів Президента вимагає контрасигнатури міністра-голови або відповідного міністра. Виняток складають акти про призначення службового уряду, пропозиція про утворення уряду, визначення організації і порядку діяльності служб при президенті, призначення виборів та деякі інші (п.3 ст.102 Конституції Болгарії) [16, 134-136].

Законодавча влада в Болгарії належить однопалатному парламенту – Народним Зборам (240 депутатів), які обираються загальними виборами за пропорційною системою на 4 роки (прохідний бар'єр складає 4%). Виконавча влада в Болгарії належить уряду (Раді міністрів) на чолі із міністром-головою (прем'єр-міністр). Згідно з конституцією, Рада міністрів керує внутрішньою і зовнішньою політикою країни, забезпечує громадський порядок і національну безпеку, здійснює загальне керівництво державною адміністрацією та збройними силами. Правовими формами реалізації Радою міністрів її повноважень є постанови, розпорядження і рішення. Повноваження уряду Болгарії припиняються в таких випадках: висловлення

Народними зборами недовіри уряду в цілому або міністру-голови; якщо прийнята їхня відставка. У разі смерті міністра-голови Рада міністрів подає у відставку перед новообраними Народними Зборами, але виконує свої функції до формування нового уряду. Міністр-голова координує загальну політику уряду, керує нею і несе за неї юридичну та політичну відповідальність [16, 137].

Схожа політична система існує в Румунії, главою держави в якій також є президент, що обирається на 4-річний термін безпосередньо громадянами (з правом переобрання лише на один новий термін). Він представляє Румунську державу і є гарантом національної незалежності, єдності та територіальної цілісності країни. Президент Румунії стежить за дотриманням Конституції та належним функціонуванням державних органів. Президент призначає кандидата на посаду прем'єр-міністра та весь склад уряду на основі вотуму довіри парламенту. У випадку зміни складу уряду або оголошення вакантних посад президент відкликає з посади і призначає, за пропозицією прем'єр-міністра, інших членів уряду. Після консультації з головами обох палат і лідерами парламентських груп, президент Румунії може розпустити парламент, якщо він не надасть вотуму довіри сформованому уряду протягом 60 днів після першого прохання про мандат і після відхилення щонайменше двох прохань. Протягом одного року парламент може бути розпущений тільки один раз. Парламент у Румунії не можна розпустити в період останніх шести місяців мандата президента, а також під час надзвичайного стану. У сфері зовнішньої політики президент Румунії укладає від імені держави міжнародні договори і виносить їх на ратифікацію парламенту протягом 60 днів. Президент Румунії є головнокомандуючим збройними силами, має право вводити, відповідно до закону, надзвичайний стан по всій країні або в ряді місцевостей. Президент виконує й інші звичайні обов'язки глави держави: присвоює нагороди, почесні та вищі військові звання, здійснює помилування тощо. Виконуючи свої обов'язки, президент видає декрети. Якщо вони стосуються повноважень, здійснюваних Президентом за пропозицією або за погодженням з урядом, такі декрети потребують контрасигнації прем'єр-міністра країни [10].

З 1990 р. президентську посаду в Румунії протягом трьох термінів (з перервою в 1996-2000, коли главою держави був Е. Константінеску), обіймав представник соціал-демократів І. Ілієску, який пішов у відставку у 2004 р. У 2004 р. президентом Румунії був обраний представник правих Траян Бесеску. У грудні 2009 р. у Румунії пройшов другий тур президентських виборів, на яких із мінімальною перевагою (50,33% проти 49,66%) Т. Бесеску знову переміг. Його суперник, лідер Соціал-демократичної партії Румунії М. Джоане, оскаржив результати виборів у Конституційному суді, але безрезультатно. Ці президентські вибори були визнані найзапеклішими з часів падіння комуністичного режиму [20].

Законодавча влада в Румунії належить двопалатному парламенту, який складається з Палати депутатів (341 депутат) та Сенату (137 депутатів). Обидві палати обираються загальними виборами на чотири роки за пропорційною системою. При цьому на виборах до Палати депутатів встановлено 5% загороджувальний бар'єр для політичних партій та 8% – для блоків. Вищий адміністративний орган у Румунії – уряд (кабінет міністрів), який несе відповідальність перед парламентом. Згідно з програмою своєї діяльності, схваленої парламентом, уряд забезпечує реалізацію внутрішньої і зовнішньої політики країни та здійснює загальне управління державною адміністрацією. Прем'єр-міністр керує урядом та координує діяльність його членів при дотриманні покладених на них обов'язків. Президент Румунії призначає кандидата на посаду Прем'єр-міністра після консультації з партією, що користується більшістю в парламенті. Кандидату на посаду прем'єр-міністра після його призначення на цю посаду парламент надає 10-денний термін для розробки програми діяльності уряду та формування складу кабінету. Уряд організує виконання законів і видає ордонанси, а також несе політичну відповідальність перед парламентом за свою діяльність. Уряд і кожен його член зобов'язані відповідати на питання або інтерпеляції, сформульовані депутатами або сенаторами. Палата депутатів і Сенат можуть зажадати на спільному засіданні відставки уряду шляхом вотуму недовіри, прийнятого більшістю голосів депутатів і сенаторів. Наслідком вотуму недовіри є відставка уряду [10]. В.Котик слушно наголошує на тому, що „успіхи Румунії в політико-правових реформах (включаючи членство в ЄС) служать прикладом беззастережного підпорядкування румунським істеблїшментом власних партійно-корпоративних інтересів загальнонаціональним пріоритетам” [21, 193].

Не дивлячись на позитивні зміни в цих двох державах, які відбулися за останні 10 років (а особливо після вступу до ЄС), політичний розвиток Болгарії та Румунії ускладнюється реліктами комуністичних режимів, невисоким рівнем правової культури населення, високою корупцією, повільним проведенням реформ. Ці факти відзначаються міжнародними організаціями та експертами. Так, 23 липня 2008 р. Європейська Комісія випустила свою третю доповідь про розвиток демократії в Румунії, констатує проблеми з корупцією в цій державі, неефективне правосуддя, випадки порушень прав людини. І. Осадца звертає увагу, що Болгарія почала ряд реформ у трьох сферах, які найбільш гостро критикувалися з боку Брюсселя. Мова йде про реформу судової системи, корупцію при розподілі європейських фондів і боротьбу з організованою злочинністю. 23 липня 2008 р. у Болгарії офіційно представили кінцевий варіант доповіді Єврокомісії про прогрес цієї балканської країни по шести показниках у сфері правосуддя і внутрішнього правопорядку. Фактично країна отримала двійку на думку більшості аналітиків даного доповіді [22].

За даними Transparency International, рівень корупції в Румунії у 2010 р. був такий самий, що і у 2007 р. (3,7 бала), тобто за роки членства в ЄС не зменшився. В Болгарії ж навіть простежується тенденція до збільшення корупції за останні 8 років. Так, у 2004 і 2007 рр. її рівень склав 4,1 бала, у 2005-2006 рр. – 4, у 2008 і 2010 рр. – 3,8 [23]. У зв'язку із цим ЄС неодноразово погрожував скоротити фінансування багатьох програм допомоги Болгарії, якщо уряд не вживе негайних і дієвих заходів зі скорочення рівня корупції. Щоправда, аналогічні заяви мали місце і щодо Румунії. Єврокомісія вимагає також проведення судової реформи в цих країнах, які б могли забезпечити незалежне правосуддя. На суттєві проблеми з дотриманням прав меншин (національних, релігійних, мовних, сексуальних) у Болгарії звертають увагу міжнародні правозахисні організації та Держдепартамент США [24]. Майже аналогічна ситуація в Румунії. Згідно з даними Freedom House, загальний індекс демократичності Болгарії у 2010 р. склав 3,04 бали (1 бал – найвища демократичність, 7 – мінімальна), хоча у 2008 р. – 2,86. У Румунії цей показник складає 3,36 бала (у 2007 р. – 3,29). Freedom House також оцінює рівень корупції в обох державах як однаковий (4 бали з 7) і найвищий серед нових членів ЄС [25]. У рейтингу незалежності правосуддя Всесвітнього економічного форуму Румунія посідає 82 місце зі 139 держав (3,5 бала; рівень Італії), а Болгарія – 101 місце (3 бали; рівень Сальвадору) [26]. У рейтингу свободи преси неурядової організації „Репортери без кордонів” за 2010 р. Румунія посідає 52 місце з 16 балами (0 – це відсутність тиску на пресу), натомість Болгарія – аж 70 місце (19 балів; у 2003 р. – 6,5). Однаковий із Болгарією показник має Греція і це останні місця за свободою преси серед держав ЄС [27].

Проведений у статті аналіз дозволяє зробити такі висновки.

Болгарія та Румунія наприкінці 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. перейшли від соціалістичної моделі „народної демократії” (тоталітарних режимів радянського зразка) до ринкової економіки та ліберальної демократії західної моделі. У 90-х рр. у них були сформовані основні інститути представницької демократії, сформовані конституційні суди, запроваджена реальна багатопартійність, створені незалежні ЗМІ, проведені вільні парламентські та президентські вибори, ухвалені конституції (в 1991 р.). Проведення низки важливих реформ дозволило Болгарії та Румунії приєднатися до НАТО (2004 р.) та до ЄС (2007 р.), хоча й понині вони залишаються найбіднішими та „найвідсталішими” (за політико-правовими індикаторами) країнами в Євросоюзі, однак суттєво випереджаючи Україну та інші держави СНД. За формою правління ці країни є змішаними республіками: Болгарія – парламентсько-президентська, а Румунія – напівпрезидентська французької моделі. Обидві країни ЦСЄ за формою адміністративного устрою є унітарними і доволі централізованими (в Болгарії автономії взагалі не допускаються). Конституції цих держав загалом є стабільними. У конституцію Румунії зміни були внесені один раз після референдуму 2003 р.

Хоча вступ цих держав до ЄС суттєво вплинув на внутрішню політику, сприявши проведенню цілої низки економічних та політико-правових реформ, залишаються суттєві проблеми, серед яких бюрократизованість державного управління, повільність економічних реформ (порівняно, наприклад, із Чехією, Угорщиною або Польщею), висока корупція, порушення прав людини (в першу чергу – національно-етнічних меншин), випадки тиску на ЗМІ, надмірний вплив фінансових груп на політику. На виборах в обох державах переважно чергуються праві та ліві за ідеологією партії, хоча за останні роки популярність правих зросла як у Болгарії, так і в

Румунії. Незвичним для Європи політичним явищем був прихід до влади в Болгарії у 2001 р. партії, заснованої колишнім царем Сімеоном II. У Румунії сильними є націоналістичні настрої, що проявляються як у внутрішній (утиски угорців, словаків та циган, спроба реабілітації І.Антонеску), так і в зовнішній політиці (рух за об'єднання з Молдовою, територіальні претензії до сусідніх держав, включаючи Україну).

Досвід цих країн ЦСЄ в різних сферах потребує ретельного вивчення, а досягнення Україною політико-правових стандартів Болгарії та Румунії є мінімальною необхідною умовою успішності переговорів про можливе приєднання нашої держави до ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медушевский А.Н. Сравнительное конституционное право и политические институты: курс лекцій / А.Н. Медушевский. – М.: ГУ ВШЭ, 2002. – 512 с.
2. Gross domestic product based on PPP per capita / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=56&>
3. Герасимова Р. Страны постсоветского пространства: 20 лет по пути трансформации (некоторые итоги) / Р. Герасимова // Современная Европа. – 2011. – № 1. – С. 47–56.
4. История Румынии / координаторы И.-А. Поп, И.Болован; [пер. с рум. В. Вэратика, Н.Н. Чукановой]. – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.
5. Пройсс У. Модели конституционного развития и перемены в Восточной Европе / У. Пройсс // Полис. – 1996. – № 4. – С. 125–135.
6. Медушевский А.Н. Теория конституционных циклов / А.Н. Медушевский. – М.: ГУ ВШЭ, 2005. – 574 с.
7. Бурдяк В.І. Політичні трансформаційні процеси в Болгарії у посткомуністичний період: / В.І. Бурдяк; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2004. – 34 с.
8. Мілова М.І. Внутрішні та зовнішні чинники трансформації політичної системи посткомуністичної Болгарії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси” / М.І. Мілова; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – 33 с.
9. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): навч. посіб. / О.П. Іваницька. – Вінниця: "Фоліант", 2003. – 560 с
10. Конституція Румунії от 21.11.1991 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://constitutions.ru/archives/184>
11. Шевченко М.О. Євроатлантична інтеграція у зовнішній політиці Румунії (1990-2007 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / М.О. Шевченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2010. – 20 с.
12. Конституционный суд Румынии признал неконституционным закон о люстрации / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.regnum.ru/news/polit/1291484.html>
13. Большой юридический словарь. – 3-е изд., доп. и перераб. / [под ред. проф. А.Я. Сухарева]. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 858 с.
14. Ильинский И.П. Основные тенденции конституционного развития стран Восточной Европы / И.П. Ильинский // Государство и право. – 1992. – № 6. – С. 125–133.
15. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник / В.М. Шаповал. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 496 с.
16. Конституція Республіки Болгарія: прийнята 12.07.1991 р. // Конституції нових держав Європи і Азії / [упоряд. С. Головатий]. – К.: Укр. правн. фундація, 1996. – С. 119–156.
17. Мазур Д.В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень” / Д.В. Мазур; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2007. – 20 с.

18. Правовые системы стран мира: энциклопедический справочник / [отв. ред. А.Я. Сухарев]. – 3-е изд., исправл. и доп. – М.: НОРМА, 2003. – 976 с.
19. Държавно устройство на България / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://bg.wikipedia.org/wiki/Държавно_устройство_на_България
20. Politics_of_Romania / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Romania
21. Котик В. Деякі аспекти конституційного права Румунії щодо розподілу повноважень між вищими гілками державної влади / В. Котик // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2007. – № 4. – С.180-192.
22. Осадца І. Республіка Болгарія після трьох років членства в Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.social-science.com.ua/jornal_content/179/political_problems
23. Індекс сприйняття корупції / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_сприйняття_корупції
24. Госдеп США признал наличие коррупции во всех сферах управления Болгарии / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bgnews0001.livejournal.com/407838.html>
25. Nations in Transit 2010 Tables / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.freedomhouse.org/images/File/nit/2010/NIT-2010-Tables-final.pdf>
26. The Global Competitiveness Report 2010-2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf
27. Індекс свободи преси / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_свободи_преси

УДК 342: 342.565.2 (477)

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Сквірський І.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню проблем визначення місця та ролі рішень Конституційного Суду в системі джерел конституційного права України крізь призму дослідження їх правової природи та юридичної сили.

Ключові слова: рішення Конституційного Суду України, правовий прецедент, правова позиція, конституційний контроль, конституційна юстиція, правова доктрина, нормативно-правовий акт.

Сквирский И.О. РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА В СИСТЕМЕ ИСТОЧНИКОВ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА УКРАИНЫ / Запорожский национальный университет, Украина
Статья посвящена исследованию проблем определения места и роли решений Конституционного Суда в системе источников конституционного права Украины сквозь призму определения их правовой природы и юридической силы.

Ключевые слова: решения Конституционного Суда Украины, правовой прецедент, правовая позиция, конституционный контроль, конституционная юстиция, правовая доктрина, нормативно-правовой акт.

Skvirsky I.O. DECISIONS OF THE CONSTITUTIONAL COURT IN THE SOURCES OF CONSTITUTIONAL LAW OF UKRAINE / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article investigates the problems of defining the place and role of the Constitutional Court decisions in the system of constitutional law sources in Ukraine through the prism of their study of the legal nature and validity.

Key words: decision of the Constitutional Court of Ukraine, legal precedent, legal position, constitutional control, constitutional justice, legal doctrine, legal act.

Проблема визначення місця та ролі рішень Конституційного Суду в системі джерел конституційного права України є досить актуальною на сучасному етапі державотворення,